

(Əvvəli qəzetimizin 5-ci sayında)

Müharibə mövzusunda yazılmış əsərlərin, elmi-bədii yaradıcılığın möhsulunu yanaşma baxımından bir neçə qrupa ayırmalar olur. Birinci və on çox müraciət olunan forma janı baxımından publisistikadır. Sonrakı mərhələdə bədii əsərlər (nəşr və poeziya), döyüş sohnələrinin tarixi-elmi təhlili və s. əlbəttə, mövzunun müxtəlif dillərdən tərcüməsi və yaxud digər dilərə tərcümə olunması da xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Görkəmləi söz-sənot adamları sırasında publisistlərin yaradıcılığı müharibə dövrü üçün daha çox xarakterikdir, cünki onlar bilavasitə zamanın sözünü zamanında demək fürsətin qacırırmırlar. Bu mənada Şəddat Cəfərovun da hərbə vətənpərvərlik hissələrinin yeni nəslə aşınmasından xidmətləri əvvəzsizdir. O, yorulmadan ezmkarlıqla döyüş sohnələrini canlı dilla yazıya gotırır, publisistik yazılarla ardıcıl çıxış edir. İmkan düşən kimi tərcüməciliq fəaliyyətini də davam etdirir. Biz onun qələməni sayısında dövrümüz üçün örnək olan İkinci Cahan savaşa qəhrəmanlarının maraqlı obrazları ilə tanış oluruz. Onların döyüş yoluunu izleyir, votonu qorumaq naməsi silah götürən gənclərimizi həmin qəhrəmanların ruhunda torbiya etməyə çalışırıq.

Əslində, söz-sənot adamları da istər müharibələr zamanı, döyüşlərin qızığın çağında, istərsə də sülh dövrlərində döyüşü davam etdirirlər. İnsanların mübarizo özü üçün tolim nə qədər vacibdir, söz-sənoti vasitəsilə təsir də bir o qədər vacibdir. Şəddat Cəfərovun yaradıcılıq yolu müharibə mövzusunda yazılış əsərlərinə istinadla deyə bilsək ki, də döyüş yolu dur. Qəlemlə, sözluavaş aparmaq düşmənlə üzbüz vuruşmaq qədər şərafıdır. "Mühərbinin alovlu qasırğası içindən" adlı sonəldi hekayəni də Şəddat Cəfərov Azərbaycan oxucusuna çatdırmaq üçün tosadıfı seçməyib. Bu əsərdəki sohnələrin hər biri canlı insan mənzərələrinin emosialarını göstərmək baxımından çox deyərləridir. Döyüş sohnəsinin canlı təsvirinə diqqət edək. Sanki özümüz də həmin sohnədəki hadisələrin içərisindəyik: "Döyüşçülər öz yerlərində uzanıb qumbaraclar hazır vəziyyətdə saxlaşmışdır. İriçəpli pulemyot atışı araya verəndə kimso qışqırı: "Uşaqlar, bunlar ki "Tigr" deyil! Uşaqlar, bunlar "Tigr" deyil!". Başqa bir sos cavab verdi: "No sevinirsen, "Tigr" deyillərsə, onda get onları öp!". Tankların biniri 50 metrlik məsafədə topçular vurmışdır. Üstü samanla örtülmüş təflənin yanında dayanıb yandı. Alov tövfləyə keçdi. Həyati bürümüş təstü arasından hər keçin həyatının çıxıb, ya da tankda qalmasını görmək olmadı. Küçə ilə hərəkət edən o biri tankı işsənura bağlanmış soyxar mina ilə həsar dibində səngərdə gizlənən qırıcı döyüşçülər partladırlar. Tank kükürayib tırtılı dalınca sürdü, çarxları ilə çırkıba batış böyrü üstə çevirilərək dayandı. Zirehçilər onun motorunu atəşlə yandırdılar. Avtomatçılar isə lükdən sıçrayan heyəti yanın maşının yanındaca yera sordılar. Arxadan gələn iki tank cold fırıldan geriyo, kəndə qayıtdı. Daha bunları həc kəs görəmədi. Həyati tərəfindən tərk olunmuş qət təzə bu maşınları döyüşdən sonra sağ cihədəki qonşularımız, üçüncü batalyon ələ keçirdi. Bu tankları onların hesabına yazdırlar. Uğrunda döyüş apardıqları yaşayış məntəqəsini əsərlər duman çökiləndən sonra, saat 7 radələrində görə bildilər təxminən 4 km məsafədə uzanan bu kənd dağ atəyində yerləşən, hər tərəfi görünən, tarlası səhə-

günəşinin şüaları altında qırmızı rəngə calan, gül-çiçək içinde batan kənddi. Ağaclar ağappaq idi, sənki qara bürünməsdü. Günəş evlərin saman örtüklü yaş damarlarını qızılı rəngə qorq etmişdi, onun şüaları küçədəki sənə möçələrində oynayırırdı. Yero çinarların kələgələri uzanırırdı". Elə bili ki, əsərgörərin arasında onların sırasındaydıq. Tokcu elə tiq tankı ilə bağlı döyüşü zərafatının özü ruh yüksəkliyi bəxş etmək, gərginlik anlarında vəziyyəti tənzimləmək baxımından nə qədər önməlidir. Bunu ancaq sözün gücündən. Döyüş sohnələrində öz əksini tapır. Sanki mülliif Mirzəcan Məmmədov haqqında yox, elə bütövlükdə döyüş sohnələrindən bəhs edir: "Sanitarlar öz komandirləri leytenant Mirzəcan Məmmədovun rəhbərliyi altında bir xeyli yaralını gecə NM olan, sonra sarğı monteqəsində çevrilmiş örtüyün altına gotırıb onlara yardım göstərildilər. Yaşlı otlar üstündə yərə atılmış qanlı sariqlar, cirilmiş köynəklər, bint parçaları görünürdü. Həyətde "durnası" simmiş köhnə quyu vardi. Gəcə bilməyən yaralıları quyduran kəmərə bağlaşdırıqları qazançalar ilə su çökib acgöz-lükə içir və dura bilməyən, yərə uzaqlıqda digər yaralılarla da getirirdilər. Günəş artıq hündüro qalxmışdı və yay istisitək yandırıldı. Quruyan torpaqdan tüstü qalxırdı. Üfüqdə topa buludlar görünürdü. Təsərrüfat işləri üzrə komandır və aşşap soyxar mətbəxlə ya-xınlaşdırıb quyunun yanında dayandılar, yaralıları yemək paylaşımaq başladılar". Şəddat Cəfərovun nəşr dili oynadıq. O ayrı-ayrı dəyişən mənzərələri dlin imkanlarından istifadə ilə vəziyyətə uyğun təsvir edir. Sanki əsəri

rovun da yeri gəldikcə maraqlı möqamları müəllif dəst-xəttindən alaraq Azərbaycan dilinin şirinliyi ilə oxucuya çatdırır.

Söz yox onun əsərinin əsas qəhrəmani azərbaycanlı obradıdır. Leytenant Mirzəcan Məmmədovun təbiətindəki qorxmazlıq, humanistlik bilavasiti döyüşdən çətin sahələrdə olan tibbi yardım, sanitar işinin mütəxəssisi kimi fəaliyyətindən görünürdür. Onun döyüş yolu bir çox hallarda ümumi döyüş sohnələrində öz əksini tapır. Sanki mülliif Mirzəcan Məmmədov haqqında yox, elə bütövlükdə döyüş sohnələrindən bəhs edir: "Sanitarlar öz komandirləri leytenant Mirzəcan Məmmədovun rəhbərliyi altında bir xeyli yaralını gecə NM olan, sonra sarğı monteqəsində çevrilmiş örtüyün altına gotırıb onlara yardım göstərildilər. Yaşlı otlar üstündə yərə atılmış qanlı sariqlar, cirilmiş köynəklər, bint parçaları görünürdü. Həyətde "durnası" simmiş köhnə quyu vardi. Gəcə bilməyən yaralıları quyduran kəmərə bağlaşdırıqları qazançalar ilə su çökib acgöz-lükə içir və dura bilməyən, yərə uzaqlıqda digər yaralılarla da getirirdilər. Günəş artıq hündüro qalxmışdı və yay istisitək yandırıldı. Quruyan torpaqdan tüstü qalxırdı. Üfüqdə topa buludlar görünürdü. Təsərrüfat işləri üzrə komandır və aşşap soyxar mətbəxlə ya-xınlaşdırıb quyunun yanında dayandılar, yaralıları yemək paylaşımaq başladılar". Şəddat Cəfərovun nəşr dili oynadıq. O ayrı-ayrı dəyişən mənzərələri dlin imkanlarından istifadə ilə vəziyyətə uyğun təsvir edir. Sanki əsəri

atoşı. Mirzəcan Məmmədov öz sanitarlari ilə uzun zaman təzəcə qazılmış songordon atılan yumşaq torpaq üstündə üzəndirlər. Həc daldalanmaq da lazımdır. Leytenant Mirzəcan Məmmədovun təbiətindəki qorxmazlıq, humanistlik bilavasiti döyüşdən çətin sahələrdə olan tibbi yardım, sanitar işinin mütəxəssisi kimi fəaliyyətindən görünürdür. Amma yox, onlar hec hərət getməmişdir. Batalyonun hərbi qorucuları yarımla kilometr irlə gedib telefonla xəbər verdilər ki, qarşılardakı 100 metrlik məsafədə olan songordon almanın danışığının, qazançalarının cingiltisini, mahni və dəqad qarışıklarının səsini eşidirlər. O gecə uzun müddət sanitər-dostlar öz doğma yerlərindən danışırlar..." Burada çox maraqlı nüans var, axı döyüşçüdə robot deyil, onun atası, anası, nişanlısı, bir sözə, ailəsində var. Ən başlıcası doğma yerlər var. Həmin doğma yerlər gərginliyin sakitliyət bürünmiş çəğərləndən əsgərin on üstün təskinlik yeridir. Doğma yerlər yada düşür, xatırlırsan. Uşaqlığını keçirdiyin yurdunu gözələrinin öndəndə canlandırırsan. Ən başlıcası, həmyaşlırların müsahib olursan, əlbəttə, xoyalında, təsəvvüründə, düşüncəndə... Yaqın ki, belə məqamlarda imkan da dürək ki, ailənə, doğmalarına məktub yazasan. Onlara dostların haqqında xəbər verəsan, bunnar no qədər dayərlər. Bir insan olaraq Mirzəcan Məmmədov da həmişə doğmalarını ilə məktubla əlaqə saxlamışdır. Bu məktubların hamisində demək olar ki, bir ümumi başlanğıc

QASIRĞALAR İÇİNDƏ

həm rus dilini ola bilməsi, həm də doğma dilin incəliklərini bəslədiyi ona imkan verir ki, hadisələri oxucun ruhuna köçürübilsin. Bununla da əsər hayatının özüllərini döyüş zamanı əsərgin özünü idarə edə biləməsiనəzərən zoruri bir şərt kimi yaxının ruhu ilə diktik edə bilir. Haqiqötən nə qədər çətinində qaranlıqda savaşmaq, duman içinde irəliləmək... qarşında nələrin olacağını bilmirsən, amma fəhmilə, intuisiyənə hom özünü qorunışın, hom da düşəmoni möhv etmələn. Möhz Şəddat Cəfərovun yazılarında biz belə bir təlim dərsini açıq-aydın görürük.

Bəzən sakitliklərin özü də vahimə yaradır. Çünkü sakitlik zamanı hadisələrin haradan, necə başlayacağı, on başlıcası nə vaxt başlayacağı bilinir. Bu zaman komandirlərin vəziyyəti düzgün qiymətləndirməsi çox vacibdir. Şəddat Cəfərovun yazılarında bu siyasiyaların ən maraqlı anları ilə tanış oluruz: "Bu sohə kəndində it hüruşu, xoruz bəni eşidilmirdi. Həyətlərə minalar, məmərlər partlayır, onların odlu qəlpələri ağacların budaqlarını kəsib doğrurayı. Camaat zırzəmələrdə gizlənmişdi. Hətta müharibə vaxtı minənən pulemyot səsini təqib etməyi öyrənmiş en şəhər, səs-küylü siyircinlər belə səsi eşidilmirdi. Ara-sıra yanın evlər görünürdü. Ağ çəhrayımlı rəng boyanmış alma ağaclarının təposu üstündən qırmızı alov dilimləri qalxırdı. Həmin o döyüslərdə məzəli hadisələr də çox olurdu. Ta müharibənin sonuna kimi bu məzəli hadisələr yada döyüslər onlarda gülüş doğururdu. Hər döyüşdən yeni əhvalat o birisini əvəz edirdi". Göründüyü kimi, döyüşçülər arasında qorxmazlıq hissi, döyüşçülər arasında qorxmazlıq hissi qəzəbədəki birləşmələrə və zarafatları ilə belə düşmən vahiməsini təcrid edir, ona üstün golrlar. Şəddat Cəfə-

rovun dilində tərcümə işi kimi soslöndirmir. Onu yaradıcılıq nümunəsi kimi işləyir. Səzünün ağırlığını, çəkisini dərcəsindən vera bilir. Bununla da bir insanın tələyində yaşananları əsərində bir xalqın tarixi missiya daşıyıcı kimi rolunu göstərir. Biz hər bir anın dəyişməsi zamanı döyüş arazisində xəsərən yeni təsvir elementləri ilə rastlaşırıq. Gəy üzündəki buludların sıxlığı sənki vəziyyətin gərginliyi haqqında müəyyən təsəvvür yaradır. Şəddat Cəfərovun sevə-sevə tərənnü etdiyi azərbaycanlı döyüşçü Mirzəcan Məmmədovun döyüş fəaliyyətini gözlərinizin öndəndə canlandırmış üçün kifayət qədər söz matrealindən istifadə olunur. Şəddat mülliim əsər boyu sanki ruhen hom əsərin qəhrəmanı ilə, hom da Mirzəcan Məmmədovun hayat yolu xüsusi sevgi ilə qələmə almış müəlliflə birləşir. Şübhəsiz tale yoluñun birləşdirdiyi müxtəlif xalqların övladları Vətən uğrunda savaşa bir-birlərinə son dərəcə doğma olurlar.

Azərbaycan çox etnoslu ölkədir. Bu azərbaycanlı mənəvi zənginliyinən əsas qaynağıdır. Ən çətin məqamlarda müxtəlif xalqların övladları birləşəndən yenilmər olurlar. Əsliyində Şəddat Cəfərov İkinci Cahan savaşında qazanılan qələbənin də əsas mənbəyini müxtəlif xalqların birləşməsindən görür və bunun əhamiyətini yeri gəldikcə özünəxas ustalıqla diqqətə çatdırır.

Ön cəbhədən istifadə olunur. Burada hadisələrin necə cərəyan edəcəyini, kimi hansı qəza-qədər gözlədilərini keçirət. Bir tərəfdən o, əvrəyindən keçənləri öz özü və doğmalarına bildirir, digər tərəfdən isə özü-nün, döyüşçü-cəbhənin həyati tərəzini yazar. Vətənin onun üzərinə gəvdüğü məsuliviyəti vəzifəni açıqlayırdı". Müharibələrdə qalib gəlməyin əsas şartlarından biri də ordu ilə xalqın döyüşçü ilə dinc insanın bir orqanızın kimi vəhdətə olmasınadır. Biz indi bu sətirə yazaraq Şəddat mülliimli nüanç üçün tərcümə işindən bi tipli əsərlərə müraciət etməsinin dəha bir sebəbini başa düşürük. Bu da onunla bağlı ki, gorok yaziçi döyüşünü robottu kimi yox, canlı bir insan olaraq vera bilsin. Onun hissələrini, duygularını öz oxucusuna çatdırıbilsin. Bu zaman oxucu əsərin qəhrəmanına sevir. Onun da özü kimi bir insan olduğunu düşünür.

(Dəvamı var)

Ceyhun ZALLI